TURIZM FAKULTETI TALABALARIGA INGLIZ TILINI O‘RGATISHNING PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK ASOSLARI

Abdurasulova Nilufar Abdusalim qizi
OzDJTU 2-bosqich doktoranti
Ingliz tilini o‘qitish metodikasi katta oqituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada turizm fakulteti talabalariga ingliz tilini o‘rgatishning psixologik-pedagogik asoslari, ularning kasbiy kommunikativ kompetensiyasini shakllantirish omillari hamda til o‘zlashtirish jarayoniga ta’sir etuvchi individual-psixologik xususiyatlar tahlil qilinadi. Talabalarning motivatsiyasi, kommunikativ faolligi, madaniyatlararo muloqotga tayyorgarligi va kasbiy ehtiyojlariga asoslangan ta’lim yondashuvlarining ahamiyati yoritiladi. Shuningdek, interfaol metodlar, vaziyatli topshiriqlar va amaliy muloqotga yo‘naltirilgan mashg‘ulotlarning ingliz tilini samarali o‘zlashtirishdagi pedagogik imkoniyatlari ilmiy jihatdan asoslanadi.

Kalit so‘zlar: turizm ta’limi, ingliz tilini o‘qitish, psixologik-pedagogik asoslar, kasbiy kommunikativ kompetensiya, o‘quv motivatsiyasi, madaniyatlararo muloqot, interfaol metodlar, kasbiy yo‘naltirilgan ta’lim.

KIRISH

Globallashuv jarayonida turizm industriyasining jadal rivojlanishi ushbu sohada faoliyat yurituvchi mutaxassislardan nafaqat kasbiy bilim va amaliy ko‘nikmalarni, balki xorijiy tillarda erkin va samarali muloqot qilish kompetensiyasini ham talab etmoqda. Ayniqsa, ingliz tili xalqaro turizmning asosiy kommunikativ vositalaridan biri sifatida turli madaniyat vakillari o‘rtasida o‘zaro tushunish, xizmat ko‘rsatish sifati va professional hamkorlikni ta’minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu jihatdan turizm fakulteti talabalariga ingliz tilini o‘rgatish jarayonini ularning kelajakdagi kasbiy faoliyati bilan uzviy bog‘lash zamonaviy oliy ta’limning dolzarb pedagogik vazifalaridan biridir. Turizm yo‘nalishida ingliz tilini o‘zlashtirish faqat grammatik qoidalar va leksik birliklarni egallash bilan cheklanmaydi. Mazkur jarayon talabalarning psixologik tayyorgarligi, o‘quv motivatsiyasi, individual qobiliyatlari, kommunikativ faolligi hamda turli ijtimoiy-madaniy vaziyatlarga moslasha olish xususiyatlari bilan bevosita bog‘liq. Xususan, xorijiy sayyohlar bilan muloqot qilishda yuzaga keladigan psixologik to‘siqlarni bartaraf etish, mustaqil fikr bildirish va kutilmagan kommunikativ vaziyatlarda to‘g‘ri qaror qabul qilish ko‘nikmalarini rivojlantirish alohida pedagogik yondashuvni talab qiladi. Psixologik-pedagogik nuqtayi nazardan, ingliz tilini o‘qitish samaradorligi talabalarning bilim darajasigagina emas, balki ta’lim muhitining emotsional qulayligi, o‘qituvchi va talaba o‘rtasidagi hamkorlik hamda o‘quv topshiriqlarining kasbiy

mazmuniga ham bog‘liq. Mehmonxonada mijozlarni kutib olish, ekskursiya jarayonini boshqarish, turistik xizmatlarni taqdim etish va xalqaro mehmonlar bilan muzokara olib borish kabi real kasbiy vaziyatlarga asoslangan mashg‘ulotlar talabalarning til o‘rganishga bo‘lgan ichki ehtiyojini kuchaytiradi. Shundan kelib chiqib, mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi turizm fakulteti talabalariga ingliz tilini o‘rgatishning psixologik-pedagogik omillarini tahlil qilish, kasbiy yo‘naltirilgan ta’limning samarali yondashuvlarini aniqlash hamda talabalarning kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishga xizmat qiluvchi pedagogik shart-sharoitlarni ilmiy jihatdan asoslashdan iborat.

ASOSIY QISM

Turizm fakulteti talabalariga ingliz tilini o‘rgatish jarayoni umumiy xorijiy til ta’limidan o‘zining kasbiy yo‘naltirilganligi, kommunikativ mazmuni va psixologik xususiyatlari bilan farqlanadi. Turizm sohasida til nafaqat axborot almashish vositasi, balki xizmat ko‘rsatish madaniyatini namoyon etish, mijozlar bilan ishonchli munosabat o‘rnatish va madaniyatlararo muloqotni samarali tashkil etish omili hisoblanadi. Shu sababli ingliz tilini o‘qitishda lingvistik bilimlarni talabalarning psixologik tayyorgarligi va kelajakdagi kasbiy vazifalari bilan uyg‘unlashtirish muhim ahamiyatga ega. Til o‘zlashtirishning psixologik asoslarini tahlil qilishda, avvalo, motivatsiya, o‘ziga ishonch, emotsional barqarorlik va kommunikativ xavotir kabi omillarga e’tibor qaratish zarur. Talaba ingliz tilini o‘z kasbiy muvaffaqiyatining muhim sharti sifatida anglaganida, o‘quv faoliyatiga nisbatan ichki motivatsiyasi kuchayadi. Aksincha, xato qilishdan qo‘rqish, talaffuzdagi kamchiliklardan uyalish yoki chet tilida fikrini yetkazib bera olmaslik xavotiri og‘zaki nutq faolligini cheklashi mumkin. Bunday vaziyatlarda o‘qituvchining vazifasi faqat bilim berish emas, balki talabalar erkin fikr bildirishi va xatolarini tabiiy o‘rganish jarayonining bir qismi sifatida qabul qilishi mumkin bo‘lgan psixologik muhitni shakllantirishdan iborat. Pedagogik jihatdan turizm talabalariga ingliz tilini o‘rgatishda kommunikativ va kompetensiyaviy yondashuvlarning o‘zaro integratsiyasi alohida ahamiyat kasb etadi. Jumladan, English for Specific Purposes (ESP) yondashuvi til materiallarini talabalarning kasbiy ehtiyojlariga moslashtirish imkonini beradi. Ushbu yondashuv asosida mehmonxona xizmati, sayyohlik agentliklari faoliyati, ekskursiya tashkil etish, transport xizmatlari va mijozlar bilan ishlashga oid terminologik birliklar real kommunikativ vaziyatlar orqali o‘zlashtiriladi. Natijada talabalar ingliz tilini mavhum nazariy fan sifatida emas, balki kelajakdagi kasbiy faoliyatida bevosita qo‘llaniladigan amaliy vosita sifatida qabul qiladilar. Ta’lim jarayonida rolli o‘yinlar, muammoli vaziyatlar, keys-stadi va simulyatsion mashg‘ulotlardan foydalanish psixologik hamda pedagogik maqsadlarni bir vaqtda amalga oshirishga xizmat qiladi. Masalan, mehmonxonaga kelgan xorijiy mijozning shikoyatini ko‘rib chiqish yoki sayyohga tarixiy obida haqida ma’lumot berish vazifasi talabaning lug‘at boyligini faollashtirish bilan birga, tinglash, vaziyatni baholash, muomala odobiga rioya qilish va tezkor

javob qaytarish ko‘nikmalarini ham rivojlantiradi. Bunday mashg‘ulotlarda talabalar tayyor nutq namunalarini takrorlashdan bosqichma-bosqich mustaqil kommunikativ faoliyatga o‘tadilar. Turizm sohasining madaniyatlararo xususiyati ingliz tilini o‘qitishda ijtimoiy-psixologik kompetensiyani shakllantirishni ham talab qiladi. Turli mamlakatlardan kelgan sayyohlarning muloqot uslubi, qadriyatlari, xulq-atvor me’yorlari va xizmat ko‘rsatishga oid kutishlari bir-biridan farqlanishi mumkin. Shuning uchun talabalarni faqat grammatik jihatdan to‘g‘ri gapirishga emas, balki suhbatdoshning madaniy xususiyatlarini hisobga olgan holda muloyim, aniq va vaziyatga mos muloqot qilishga o‘rgatish zarur. Bu jarayonda autentik dialoglar, turistik videomateriallar va madaniyatlararo vaziyatlar tahlili muhim didaktik vosita bo‘lib xizmat qiladi. Individual yondashuv ham ingliz tilini o‘qitish samaradorligini belgilovchi pedagogik shartlardan biridir. Talabalarning til bilish darajasi, axborotni qabul qilish tezligi, kommunikativ tajribasi va mustaqil ishlash qobiliyati turlicha bo‘lganligi sababli o‘quv topshiriqlarini murakkablik darajasiga ko‘ra moslashtirish maqsadga muvofiq. Bunda differensial topshiriqlar, kichik guruhlarda hamkorlikda ishlash, reflektiv baholash va muntazam konstruktiv fikr-mulohaza berish talabalarning individual rivojlanishini qo‘llab-quvvatlaydi. Shuningdek, raqamli ta’lim texnologiyalaridan maqsadli foydalanish kasbiy til kompetensiyasini rivojlantirish imkoniyatlarini kengaytiradi. Virtual ekskursiyalar, interaktiv suhbat platformalari, audio-vizual materiallar va sun’iy intellekt asosidagi mashq vositalari orqali talabalar turistik muloqot vaziyatlarini auditoriyadan tashqarida ham mustaqil mashq qilishlari mumkin. Biroq texnologik vositalarning samaradorligi ularning yangiligi bilan emas, balki aniq pedagogik maqsadga muvofiqligi, talabalar ehtiyojlariga mosligi va o‘qituvchi tomonidan metodik jihatdan to‘g‘ri tashkil etilishi bilan belgilanadi. Demak, turizm fakulteti talabalariga ingliz tilini o‘rgatishning psixologik-pedagogik asoslari motivatsion, kognitiv, emotsional, kommunikativ va kasbiy omillarning o‘zaro bog‘liqligida namoyon bo‘ladi. Ushbu omillarni yaxlit pedagogik tizim sifatida hisobga olish talabalarning nafaqat xorijiy til bilimlarini, balki xalqaro turizm muhitida mustaqil, moslashuvchan va madaniyatlararo muloqotga tayyor mutaxassis sifatida shakllanishini ta’minlashga xizmat qiladi.

Xulosa

Turizm fakulteti talabalariga ingliz tilini o‘rgatish samaradorligi lingvistik bilimlarni shakllantirish bilan bir qatorda, ularning psixologik xususiyatlari, kasbiy ehtiyojlari va kommunikativ tayyorgarligini hisobga olishga bevosita bog‘liq. Ta’lim jarayonida motivatsiyani kuchaytirish, psixologik to‘siqlarni kamaytirish hamda real kasbiy vaziyatlarga asoslangan interfaol metodlardan foydalanish talabalarning mustaqil fikrlashi va xorijiy tilda erkin muloqot qilish ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, kasbiy yo‘naltirilgan ta’lim, individual yondashuv va madaniyatlararo kompetensiyani uyg‘unlashtirish bo‘lajak turizm mutaxassislarining professional tayyorgarligini

takomillashtirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shunday qilib, ingliz tilini o‘qitishning psixologik-pedagogik asoslarini kompleks qo‘llash xalqaro turizm talablariga mos, kommunikativ jihatdan kompetent va raqobatbardosh mutaxassislarni tayyorlashning muhim sharti hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 8-oktabrdagi PF-5847-son Farmoni. O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida.

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 19-maydagi PQ-5117-son Qarori. O‘zbekiston Respublikasida xorijiy tillarni o‘rganishni ommalashtirish faoliyatini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqish chora-tadbirlari to‘g‘risida.

3. Vygotsky, L. S. (1978). Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. — Cambridge, MA: Harvard University Press.

4. Dörnyei, Z. (2001). Motivational Strategies in the Language Classroom. — Cambridge: Cambridge University Press.

5. Ellis, R. (2003). Task-based Language Learning and Teaching. — Oxford: Oxford University Press.

6. Hutchinson, T., Waters, A. (1987). English for Specific Purposes: A Learning-centred Approach. — Cambridge: Cambridge University Press.

7. Richards, J. C., Rodgers, T. S. (2014). Approaches and Methods in Language Teaching. 3rd ed. — Cambridge: Cambridge University Press.

8. Krashen, S. D. (1982). Principles and Practice in Second Language Acquisition. — Oxford: Pergamon Press.

9. Byram, M. (1997). Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence. — Clevedon: Multilingual Matters.